

Вікторія Булавинець

к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів ім. С. І. Юрія,
Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль

СВІТОВА ПРАКТИКА ЗЕЛЕНОГО ФІНАНСУВАННЯ

Сучасний стан глобальної екологічної безпеки потребує глибокої трансформації інституційного механізму природоохоронної політики та зміщення фінансових пріоритетів держав в бік екологічної стійкості. Кліматична криза та загрози, пов'язані з нею, вимагають не лише швидких та ефективних рішень, негайних заходів адаптації, структурних перетворень у глобальному масштабі, а й залучення значних фінансових ресурсів. Саме тому в багатьох країнах зелене фінансування стало стратегічним інструментом для досягнення кліматичних цілей, економічної трансформації та технологічного лідерства. Для протидії сучасним викликам і загрозам та з метою забезпечення сталого розвитку, у світовій практиці зеленого фінансування успішно застосовується збалансована комбінація нормативного стимулювання, ринкових механізмів, інституційної взаємодії та політичної волі.

Ключовим інструментом зеленого фінансування є зелені облігації, випуск яких спрямований на фінансову підтримку проєктів, що мають позитивний вплив на довкілля або зменшують ризики, пов'язані зі зміною клімату (розвиток відновлювальної енергетики, екологічного транспорту, підвищення енергоефективності, очищення води та повітря, адаптація до кліматичних змін тощо). За даними ICMA, обсяг випуску зелених облігацій у 2023 році перевищив \$500 млрд.

Європейський Союз першим створив законодавчо закріплену зелену таксономію (EU Taxonomy for Sustainable Activities), яка чітко визначає, які економічні види діяльності вважаються екологічно сталими [1]. З того часу зелена фінансова політика стала ключовим елементом стратегічного розвитку ЄС.

Початком активної реалізації зеленої фіскальної політики в Європейському Союзі була програма Next Generation EU, яка передбачала бюджет у 750 млрд євро, з яких 37% були спрямовані на досягнення екологічних цілей (підвищення енергоефективності, зменшення викидів вуглецю, розвиток екологічного транспорту та впровадження цифрових технологій із позитивним впливом на довкілля). Фінансова структура цього пакету стала переломним моментом у процесі європейської фінансової інтеграції, адже вперше екологічні цілі були безпосередньо враховані у бюджетному розподілі коштів [2]. На даний час у ЄС створено Європейську стратегію сталого фінансування у межах «Зеленого курсу» (European Green Deal). Зокрема, Європейський інвестиційний банк (EIB), який позиціонує себе як «кліматичний банк ЄС», зобов'язався до 2030 року інвестувати у сталий розвиток понад €1 трлн. Державний KfW Bank Німеччини надає субсидовані кредити для енергоефективного будівництва та оновлення житла. У Франції – зелені держоблігації використовуються для фінансування

громадського транспорту, водовідведення, підтримки фермерства. Все це підтверджує прагнення ЄС, незважаючи на низку викликів, стати першим кліматично нейтральним континентом до 2050 року.

Одним із світових лідерів зеленого фінансування є Китай, для якого даний вектор став частиною державної стратегії, що поєднує фінанси, екологію, енергетику та інновації. До 2060 року Китай прагне досягти вуглецевої нейтральності, тому зелений сектор для нього, це не просто екологічна політика, а драйвер економіки.

Китай є першою країною, що офіційно ввела державні стандарти для «зелених облігацій» (Green Bond Endorsed Project Catalogue). У 2023 році країна займала друге місце після США за обсягом випущених зелених облігацій – понад USD 130 млрд. У 9 регіонах країни створено спеціальні фінансові установи, зокрема Green Finance Pilot Zones, де стимулюється фінансування екологічних проєктів (до прикладу: будівництво найбільших у світі сонячних і вітрових електростанцій; підтримка екологічного сільського господарства та проєктів очищення води тощо). З 2021 року Китайський центральний банк (РВос) враховує «зеленість» активів при монетарних операціях. Екологічні стандарти поступово інтегруються в кредитну політику через механізми зеленого рефінансування та податкових стимулів.

Варто зазначити, що особливістю китайського підходу є значний акцент на директивному регулюванні з активною участю держави. Саме завдяки політичній підтримці та державним ініціативам Китай досяг значного прогресу у формуванні ринку зелених фінансових інструментів.

У США зелена фінансова політика розвивається переважно завдяки ініціативам приватного сектору, громадських організацій та окремих штатів. На федеральному рівні регуляторна база залишається обмеженою, проте великі інституційні інвестори все активніше впроваджують ESG-критерії у свої інвестиційні рішення. Федеральна корпорація з розвитку чистої енергетики підтримує інфраструктурні проєкти через кредити та державні гарантії. У 2022 році ухвалено рішення стосовно спрямування понад 369 млрд. дол. на кліматичні й енергетичні проєкти. Федеральна фінансова установа Green Bank (тепер – Greenhouse Gas Reduction Fund) отримала \$27 млрд для підтримки зелених інвестицій. Активно розвиваються муніципальні зелені облігації, як інструмент для фінансування транспорту, енергетики, водопостачання. Одним із лідерів за обсягами «зелених облігацій» (наприклад, на фінансування електрифікації транспорту та лісовідновлення) є Каліфорнія. Також широко використовуються податкові пільги та інвестиційні стимули для підтримки сектору відновлюваної енергетики. Нині США є основним конкурентом Китаю у сфері зелених технологій.

Японія, після аварії на АЕС Фукусіма в 2011 році, здійснила радикальний перегляд своєї енергетичної та фінансової політики, спрямувавши її на досягнення вуглецевої нейтральності до 2050 року. Уряд розробив «Зелену стратегію зростання», яка охоплює 14 ключових галузей, включаючи водень, вітрову енергетику, електромобілі, енергоефективне будівництво та цифрові

технології. Для підтримки цієї стратегії було створено Фонд зеленої інновації обсягом 2 трлн єн, який фінансує дослідження, розробки та впровадження екологічних технологій. Центральну роль у фінансуванні зеленої трансформації відіграє Японський банк міжнародного співробітництва (JBIC), який здійснює «зелене» та «перехідне» фінансування проєктів у сфері відновлюваної енергетики, водневої економіки, вуглецевого уловлювання та зберігання (CCUS) і стійкої інфраструктури. JBIC також активно підтримує проєкти за межами Японії, сприяючи глобальному поширенню екологічних технологій. У 2023 році Японія запровадила стратегію «Зелена трансформація» (GX), яка передбачає мобілізацію 150 трлн єн приватних інвестицій протягом наступного десятиліття, а також нову систему ціноутворення на викиди вуглецю, яка поєднує торгівлю викидами та вуглецевий податок. Починаючи з 2026 року, планується повномасштабна реалізація цієї системи, включаючи обов'язкову участь компаній у торгівлі викидами. Крім того, Японія активно співпрацює з країнами Азії в межах ініціативи Asia Zero Emission Community (AZEC), надаючи технологічну, фінансову та кадрову підтримку для досягнення спільних цілей у сфері декарбонізації та енергетичної безпеки[3].

Таким чином, Японія демонструє комплексний підхід до реалізації зеленої фінансової політики, поєднуючи державне фінансування, інституційні реформи та міжнародну співпрацю для досягнення вуглецевої нейтральності та сталого економічного зростання.

Канада започаткувала Фонд зеленої інфраструктури (Green Infrastructure Fund, GIF) з бюджетом у 1 млрд канадських доларів ще у 2008–2009 рр., після глобальної фінансової кризи. Цей фонд був спрямований на модернізацію систем водопостачання, очищення стічних вод, громадського транспорту та інших екологічно значущих інфраструктурних проєктів. Програма передбачала фінансування до 50% вартості проєктів із залученням додаткових інвестицій з боку провінцій, територій, муніципалітетів та приватного сектору. Завдяки значному мультиплікативному ефекту, реалізація проєктів на муніципальному рівні посприяла сталому розвитку та сформувала основу для подальших екологічних інвестицій. Зокрема, муніципалітети отримали можливість модернізувати критичну інфраструктуру, що покращило якість життя громадян та зменшило негативний вплив на довкілля. З часом Канада розширила підходи до фінансування зеленої інфраструктури, запровадивши нові програми, такі як Програма інвестування в інфраструктуру Канади (Investing in Canada Infrastructure Program, ICIP), яка передбачає фінансування проєктів у сферах громадського транспорту, зеленої інфраструктури, громадських, культурних та рекреаційних об'єктів, а також інфраструктури для сільських і північних громад. Крім того, були створені спеціалізовані фонди, такі як Фонд природної інфраструктури (Natural Infrastructure Fund, NIF) та Фонд зелених і інклюзивних громадських будівель (Green and Inclusive Community Buildings, GICB), які підтримують проєкти, спрямовані на підвищення стійкості до змін клімату, зменшення викидів парникових газів та покращення екологічної якості середовища. Нині Канада продовжує розвивати та вдосконалювати механізми

фінансування зеленої інфраструктури, сприяючи сталому регіональному розвитку та адаптації до кліматичних змін.

Як бачимо, світова практика демонструє різноманіття моделей та інструментів реалізації зеленої фінансової політики, які залежать від рівня економічного розвитку, інституційної спроможності та політичних пріоритетів країн. Водночас спільною тенденцією є посилення ролі фінансової складової у досягненні екологічної сталості. В усіх успішних країнах зелена фінансова політика має чітко окреслений фіскальний мандат та довгострокову стратегію; екологічний компонент є її внутрішньою логікою, а не додатком до неї; саме регіони стали точкою матеріалізації «зелених» змін, що сприяло масштабуванню ефектів через співфінансування й локальну відповідальність; створення постійно діючих фондів або координаційних органів дозволило уникнути втрати екологічного вектора зі зміною політичної кон'юнктури.

Отож, ключовою передумовою реалізації зеленої фінансової політики на глобальному рівні є наявність регуляторного та правового забезпечення, яке формує нормативну основу для впровадження сталих фінансових практик.

Ще одним важливим аспектом формування та реалізації глобальної фінансової політики є інституційна інтеграція екологічних критеріїв у діяльність фінансових установ, тобто включення оцінки екологічних ризиків до процесів кредитування, андерайтингу та інвестування, перегляд внутрішніх політик відповідно до принципів сталості, а також створення спеціалізованих структур з управління ризиками сталого розвитку. Банки, страхові компанії, пенсійні фонди та інші учасники фінансового ринку у своїй діяльності дедалі частіше орієнтуються на екологічну відповідальність.

Особливу роль відіграє розвиток ринку зелених фінансових інструментів, зокрема, дохід від зелених облігацій спрямовується на фінансування екологічно значущих проєктів, таких як розвиток відновлюваної енергетики або підвищення енергоефективності. Екологічній модернізації економіки також сприяють зелені кредити, що надаються на пільгових умовах. Крім того, зростає популярність інвестиційних фондів, орієнтованих на ESG-активи, а також інноваційних продуктів, зокрема зеленого страхування та кліматичних фінансових інструментів.

Дієвим напрямом реалізації глобальної зеленої фінансової політики є запровадження стандартів прозорості інформації щодо впливу на довкілля, що дозволяє знизити інформаційну асиметрію та підвищити відповідальність.

Необхідною складовою реалізації зеленої фінансової політики виступають освітні та аналітичні ініціативи. Формування фахової спроможності та знань у сфері сталого зеленого фінансування забезпечується через підготовку кваліфікованих спеціалістів, підтримку дослідницьких центрів, популяризацію екологічної фінансової грамотності та створення інструментів оцінки сталості, таких як ESG-рейтинги та індекси.

Вагоме значення у формуванні та реалізації глобальної фінансової політики має міжнародна координація та співпраця. Участь країн у глобальних ініціативах, таких як Паризька кліматична угода, зелена ініціатива G20, мережа

NGFS, а також співпраця з міжнародними фінансовими організаціями сприяють гармонізації стандартів і поширенню найкращих практик. Міжнародне партнерство дозволяє країнам адаптувати глобальні підходи до власних умов, одночасно зберігаючи цілісність і узгодженість глобального фінансового порядку денного. У комплексі ці напрями формують інтегровану модель зеленої фінансової політики, що охоплює законодавчі ініціативи, інституційні перетворення, інноваційні інструменти та глобальну взаємодію, спрямовану на досягнення цілей сталого розвитку.

Таким чином, світова практика демонструє, що зелена фінансова політика може бути ефективною лише за умови, коли вона набуває характеру системної і пріоритетної складової загальнодержавної стратегії управління.

Список використаних джерел:

1. Україна планує імплементувати Таксономію ЄС для розвитку сталого фінансування. URL: <https://gto.dixigroup.org/novyny/ukraina-planuie-implementuvaty-taksonomiiu-yes-dlia-rozvytku-staloho-finansuvannia>)
2. European Union countries' recovery and resilience plans. URL: <https://www.bruegel.org/dataset/european-union-countries-recovery-and-resilience-plans>
3. Пояснення: схема ціноутворення на вуглець у Японії запускається у квітні. URL: <https://www.reuters.com/markets/carbon/japans-carbon-pricing-scheme-being-launched-april-2023-03-30/>